

על הפרק

וגם היתר הגדילו את ייצורם במקום לצמצמו ולחסלו בהדרגה.

עוד תקלה רצינית ליוותה את ה"תיכנון" והיא — העדר פירוט לגבי שלבי ביצוע לכל שנה בתקופת ארבע השנים. גרוע מזה: נאמר לכל משק כי מותר לו להשיג את מטרתו הסופית כל כמה שהוא יכול מהר יותר. החלה איפוא ריצה מבוהלת להגדלת העדרים וברור לגמרי שהמשקיים החזקים ובעלי-היכולת התקדמו בצעדים גדולים והצליחו להשתלט במידה ניכרת על כושר הקיבול של השוק.

התוצאה מכל זה היתה בלתי נמנעת: הייצור עלה בממדים בלתי צפויים. בשנת תש"ך, בה סוכם התיכנון, היתה תוספת הספקת החלב למחר לבות לגבי תשי"ט 6.6%, היא ירדה בתשכ"א ל-2.6% וקפצה ועלתה בתשכ"ב ל-17% ובמספר מוחלט היא תנוע סביב 258 מיליון ליטר. גידול זה היה למעלה מכוח הקליטה של השוק ושנת תשכ"ב תסתיים עם עודפי גבינות קשות וחמאה מאוחסנים במחסני קירור, שלייצורם נצרכו 20 מיליון ליטר חלב ויותר. לפי כושר הייצור של העדרים צפויה היתה הספקת חלב למחלבות בתשכ"ג בכמות של 290 מיליון ליטר לפחות, בעוד והקליטה של השוק באותה שנה נאמדת ב-255 מיליון ליטר. תחזית זו מבוססת על תוספת אוכלוסיה ממוצעת של 70,000 נפש ועליה מסוים מת בתצרוכת חלב של כלל האוכלוסיה. משמעות העודף הצפוי של 35 מיליון ליטר חלב, בנוסף לעודפים מן השנה השוטפת (20 מיליון ליטר), לגבי השיווק והתמורה למשק, פירושה — מפולת מוחלטת.

ההתפתחות הזו אמנם באה במהירות רבה, אבל היא לא באה כחטף. אם כי הממדים המדוירים ייקים התבהרו רק בחודשים האחרונים, הרי המגמה הכללית כבר היתה ברורה זמן רב קודם לכן. המוסדות האחראים לתיכנון ולשיווק הצביעו על הדברים בפני נציגי ההתישבות ועמדו על ההכרה לקבוע הגבלות בייצור על מנת למנוע הצפת השווקים בעודפי חלב גדולים, שעשויים לערער לחלוטין את הרנטיבילות של הענף. התנהל מו"מ

הכרעה בעיתה

בתש"ך נחתם התיכנון לענף החלב לתקופה של ארבע שנים עד סוף תשכ"ד. הוא היה מבוסס על נתונים של שיווק ואוכלוסיית פרות משנת תשי"ט והוא מסתכם בשני מספרים כוללים מגרילים: 70,000 פרות ו-280 מיליון ליטר חלב. התיכנון כלל שלושה גושי יצרנים: א. המשקים הקיבוציים, ב. מושבי העובדים ו-ג. החקלאות הפרטית ומוסדות התינוך החקלאי. שני הגושים הראשונים היו מחולקים להתישבות ותיקה והתישבות חדשה, כשכל היישובים שהתנחלו אחרי קום המדינה נמנים עם זו האחרונה. חוברת התיכנון — שהתאזרח בשם "החברת הלבנה" — כללה רשימה מפורטת של כל היישובים יצרני החלב ובצד כל אחד מצוין מספר הפרות ומכסת השיווק שלו לתשכ"ד.

כנספה ל"חברת הלבנה" פורסמה רשימה של 29 משקים שעליהם לחסל את עדריהם תוך שנה אחת ורשימה שניה של 27 משקים שעליהם לחסל את העדרים תוך שנתיים, ובאותו פרק זמן תדאג המחלקה להתישבות לפיתוח ענפי הכנסה אחרים בתוכם אשר יבואו למלא את ההכנסה מן החלב. רשימות אלו נחתמו ע"י מינהל התיכנון, שהוא גוף ציבורי מייצג, המורכב מנציגי תנועות ההתישבות והסוכנות היהודית, ובראשו — שר החקלאות.

למעשה, יותר משהיה ברשימות אלו תיכנון משקי חקלאי, המבוסס על נתונים מקצועיים כלכליים, היה בהם חלוקת השוק על יסוד עובדות קיימות שהושגה אחרי מיקוח ממושך בין השותפים העיקריים, קרי — בין המושבים והקיבוצים. עוד בטרם יבשה הדיו מעל החתימות לאישור התיכנון החלו החותמים עצמם להוסיף פירושים ולתבוע הוספות, כולם במגמה של הרחבת מיכסות השיווק מבלי לשאול את עצמם כלל מה יהיה גורל כל החלב הזה כאשר הוא יגיע לשווקים. הגדילה לעשות בענין זה המחלקה להתישבות: לא זו בלבד שהחיסול שבשתי רשימות הנספח לא בוצע, אלא שישה יישובים מתוכם צור יידו בפרות ומיתקנים והפכו יצרני חלב רציניים;

ממושך ומייגע עם הוועדה הבינמושבית והוועדה הבינביצועית — אשר שתיהן יחד מייצגות למעלה מ-95% של יצרני החלב — תוך מאמץ לקבוע מיכסות חלב מוסכמות לכל הייצרנים על בסיס התיכנון לתשכ"ד ובמסגרת כוח הקליטה הממשי של השוק בכל שנה. המו"מ הזה לא נתן כל תוצאות. כל גוף ניסה להגן על חלקו הסקטוראלי בתוך השיווק הכללי ומוכן היה לקצץ בחלקו של השני. באותו זמן חל גם משבר בפעולתו של מינהל התיכנון על רקע של חילוקי דעות בדבר הרכבו ולא היה כל פורום לבירור וסיכום דברים. היתה זו איפוא הכרעה בעיתה כאשר שר החקלאות הטיל על מועצת החלב את האחריות לשמירת השוק בפני עודפים וקביעת מיכסה לכל משק בהתאם לתיכנון ולכוח הקליטה הממשי של השוק. עם קבלת אחריות זו ואחרי בחינת המצב החליט הוועד הפועל של מועצת החלב בשיבתו ביום ה-19.8.1962 את ההחלטות הבאות:

הוועה"פ"ע מאשר את פניית שר החקלאות ומחליט שהמועצה תקבל על עצמה את הסדרת שיווק החלב לפי כוח הקליטה של השוק בתשכ"ג ועל בסיס התיכנון לתשכ"ד.

הוועה"פ"ע מאשר את תחזית השיווק לתשכ"ג ל-255 מיליון ליטר ומחליט להקפיא את הספקת החלב למחלבות לפי הכמות של תשכ"ב.

הוועה"פ"ע מאשר את פניית שר החקלאות הרשימות של כל משק ומשק, לקבוע את כמויות החלב הבלתי מתוכנן שהגיע למחלבות בתשכ"ב ולקבל הוראות ממינהל התיכנון לאילו משקים לחלק כמותר יות אלה.

הוועה"פ"ע מטיל על המזכירות לבחון תכניות של שיווק מיוחד נוסף — בתי ספר ועוד — במגמה להעמיד לרשות מינהל התיכנון כמויות חלב נוספות עבור ההתישבות המפגרת.

הוועה"פ"ע קובע שההקפאה לגבי כל משק ומשק תחול מ-1.10.62 כאמור בסעיף א, אלא אם המועצה תקבל הוראות תיקון ממינהל התיכנון.

החלטות אלו קבעו מסגרת ברורה להסדרת העניינים והמוסדות המבצעים של המועצה נקטו את כל הצעדים בשביל להכין את הרשימות הדרושות ולהודיע לכל משק ומשק את מיכסות השיווק שלו, הן לסיכום שנת תשכ"ב והן לשנת תשכ"ג.

מזכירות המועצה החליטה להעמיד לרשות התיכנון 10 מיליון ליטר חלב נוספים מעל להקפאה לפי תשכ"ב כדי לאפשר תוספות הכרחיות למשקים הכי מפגרים בהתישבות החדשה וב-התישבות הוותיקה, על מנת לקדם אותם לקראת רמה מינימאלית בייצור. בעת כתיבת שורת אלו נמצאת כל העבודה בשלבי סיום ובהגיע החוברת הזו לידי הקוראים כבר תהינה בידיהם ההודעות הסופיות.

הקפאת השיווק מהווה ניתוח קשה לענף ויגרום זעזועים קשים במרבית המשקים, אולם מעל לכל ספק הוא, שהוא בלתי נמנע וחבל שלא הקדימוהו בשנה אחת לפחות. יש לזכור שההקפאה היא לשנה אחת בלבד ויש יסוד לתקווה שתוך שנים אחדות יוכלו כל המשקים להגיע בהדרגה לרמת הייצור המלאה, כפי שנקבעה ע"י התיכנון.

..

ברכת ההתאחדות

שלוחה לצוות הבוקרים בקיבוץ העוגן — על קבלת פרס ע"ש קרפלן עבור הישגים בפירון העבודה.

ה. מ. ב.